

DOI: [10.32702/2307-2156-2020.4.52](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2020.4.52)

УДК 327.355(477)

В. О. Копанчук,
к. ю. н., доцент,
Національний університет цивільного захисту України
ORCID ID: 0000-0002-2945-4271

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

V. Kopanchuk
PhD in Law, Associate Professor,
National University of Civil Protection of Ukraine

METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF PROVIDING PUBLIC SECURITY OF UKRAINE

У роботі досліджуються напрями застосування аксіологічного підходу до вивчення методологічного забезпечення громадської безпеки. Встановлено, що нині у всьому світі спостерігається девальвація цінності безпеки, унаслідок чого війна, агресія, тероризм та екстремізм стали органічною складовою буденного життя.

Визначено, що саме в контексті забезпечення власної безпеки індивідууми соціуму визначають основну мету національної та громадської безпеки. Доведено, що визначальним при забезпеченні громадської безпеки виступають національні цінності, які детермінують зміст діяльності із забезпечення громадської безпеки.

Визначено, що основним напрямком формування безпекового середовища має стати формулювання цінностей у сфері громадської безпеки, а одним із керівних документів, в якому вони мають бути визначені повинна бути Доктрина громадської безпеки.

The paper explores the directions of application of an axiological approach to the study of public safety. There is a devaluation of the security value around the world, making war, aggression, terrorism and extremism an organic component of everyday life.

Today, the violence of the violence is so ingrained in the human mind that any conflict is resolved through the lens of violence. Therefore, the Law on Combating Terrorism is not capable of regulating public relations in the field of public security related to the activities of extremist and separatist groups.

Therefore, the most important task of public safety should be to harmonize the interests of the individual, society and the state in order to ensure their safety and to be the main formative factor of orientation and essential fulfillment of national interest.

The ineffectiveness of collective security systems, European security structures, which are unable to really resist terrorist acts, armed aggression, annexation, war, etc., has been proved.

It is noted that public security in Ukraine as a component of national security is still not legitimized, even after the events of the Revolution of Dignity, annexation of the Autonomous Republic of Crimea, temporary occupation of certain territories in the East of Ukraine by Russian-terrorist formations, and active conduct against Ukraine. Using an axiological approach, several

dimensions of public safety are distinguished: a normative public safety policy, a real public safety policy, and an ideal public safety policy

It has been determined that voluntary battalions have intensified significantly since the events of 2014, but the state is the most effective actor in ensuring public safety management. Moreover, security management includes such functions as organization, planning, forecasting, interaction, control.

It has been proved that the main focus of the formation of a safe environment should be the formulation of values in the field of public safety, and one of the guiding documents in which they should be defined should be the Doctrine of Public Safety.

Ключові слова: державна безпекова політика; громадська безпека; безпекова аксіологія; громадський спокій; громадський порядок.

Keywords: public security policy; public security; safe axiology; public peace; public order.

Постановка проблеми. Концепція громадської безпеки, становлячи за своєю суттю наукову концепцію і гносеологічний елемент загальної теорії національної безпеки, у кожному зі своїх положень має ґрунтуватися на науковій аргументації. Вона не може базуватися на гіпотезах і припущеннях або на власних суб'єктивних поглядах чи вподобаннях політичного керівництва окремої держави (транснаціональних корпорацій).

Нестабільність системи національної безпеки загалом негативно вплинула на її складові, що стало підґрунтям для виникнення та розвитку таких руйнівних явищ, як тероризм, екстремізм, сепаратизм, неофашизм, неонацизм, які в комплексі, а також завдяки стратегічним комунікаціям, утворили новий феномен підкорення супротивника – гібридну війну. Саме ці вже реалізовані загрози, а не соціально-економічні конфлікти, техногенні аварії та стихійні лиха, на що вказують численні дослідники, тиражуючи визначення апологетів радянської доби, має бути досліджено належним чином, адже нині саме вони становлять сучасний стрижень системного комплексу дестабілізації громадської безпеки [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окрему увагу методологічним питанням національної та громадської безпеки присвятили В. А. Ліпкан, Г. П. Ситник, Г. О. Пономаренко В. Б. Авер'янова, О. М. Бандурка, Ю. П. Битяк, Р. А. Калюжний, В. С. Цимбалюк, А. В. Басова, С. С. Гнатюк, В. П. Горбулін, С. В. Дрьомов, Д. В. Дубов, А. Б. Качинський, К. А. Кононенко, Б. Парахонський, С. В. Сьомін та інші вчені.

Метою статті є теоретичне та методологічне узагальнення проблем забезпечення національної та громадської безпеки та виокремлення напрямків поліпшення суспільних безпекових відносин.

Виклад основного матеріалу досліджень. У ХХІ ст. відбувається девальвація майже всіх цінностей, у яких людство втілювало свої очікування, наміри та мрії. Утрата відчуття цінності миру, необхідності обстоювати його не словами про «стурбованість і зніяковілість», а реальними діями призвели до девальвації цінності безпеки, унаслідок чого війна, агресія, тероризм та екстремізм стали органічною складовою нашого буденного життя. Нині саме ці явища і, відповідно, боротьба з ними (яка, на жаль, ведеться реактивно, а не проактивно) визначають вектори подальшого розвитку всього людства.

Нині криза в безпековій сфері слугує додатковим аргументом на користь необхідності переосмислення значення аксіології, за допомогою якої можливо реалізувати потребу людини в цілісній інтеграції: теоретичного та емпіричного, пізнання та практичного досвіду. Крім того, нова аксіологія, або аксіологія майбутнього як власна унікальна предметність відображає бажане майбуття для кожної нації. За таких умов два плани буття – суттєвий (іманентна індивідуальна реальність) і надчуттєвий (осягнена розумом трансцендентність буття) – спроможні визначати не лише історію аксіологічних уявлень (заради чого жили, живуть нині й готові жити далі покоління людей), і не лише універсальний спосіб проникнення в майбутнє (пошук єдиного смислу в усьому розмаїтті цінностей), а й безумовну практичну значущість (долю роду) [9, с. 19].

Сакральний зміст цінностей особи, суспільства і держави не може бути залишений поза контекстом державної політики громадської безпеки, адже саме вони слугують наповненням та фактичним змістом процесу забезпечення громадської безпеки. Справедливо зазначає з цього приводу Г. П. Ситник, мало хто з вітчизняних дослідників і практиків звергає увагу на той незаперечний факт, що індивід, соціальні групи та суспільство передусім *оцінюють* практичну діяльність органів державного управління саме в контексті забезпечення власної безпеки (в економічному, політичному чи інших вимірах). Необхідність узгодження інтересів особистості, суспільства та держави з метою забезпечення їх безпеки є головним формоутворювальним фактором спрямованості та сутнісного наповнення національного інтересу і, зокрема, його складової – соціального інтересу, який, може бути покладено в основу формування та функціонування системи громадської безпеки [8, с. 120].

У травні 2015 року було затверджено нову редакцію Стратегії національної безпеки України, утім нормативно так і не визначено ролі громадської безпеки в системі національної безпеки. Автори Стратегії

обмежилися лише положенням про те, що розвиток Національної гвардії України як військового формування з правоохоронними функціями має бути спрямовано на збільшення її спроможностей щодо забезпечення громадської безпеки, фізичного захисту об'єктів критичної інфраструктури, участі в охороні й обороні державного кордону України, а також підтримки операцій Збройних сил України у кризових ситуаціях, що загрожують національній безпеці, та в особливий період [7].

Причому поняття громадської безпеки та громадського порядку розмежовані як за змістом, так і за формою, оскільки якщо забезпечення громадської безпеки покладено на Національну гвардію України, то завдання щодо забезпечення громадського порядку покладено на Національну поліцію [12, с. 178].

Тобто громадська безпека як складова національної безпеки донині, навіть після подій Революції гідності, анексії АР Крим, тимчасової окупації окремих територій на Сході України російсько-терористичними формуваннями, а також активним веденням проти України гібридної війни, не є легітимованою. Причому така кореляція є важливою передумовою правильного розуміння сучасного змісту громадської безпеки, яка нині фактично може розглядатися важливою складовою *внутрішньої безпеки держави*. [3, с. 128].

Адже сфера громадської безпеки стосується майже усіх складових і сфер життєдіяльності, які зазначені в Законі України «Про основи національної безпеки України». Наша позиція знаходить своє відображення, проте з іншою аргументацією, у праці М. П. Пихтіна, який виокремлює три основні напрями діяльності внутрішніх військ (нині – Національної гвардії України): 1) охорона громадського порядку; 2) забезпечення громадської безпеки; 3) забезпечення внутрішньої безпеки України [5].

Неефективність систем колективної безпеки, європейських структур безпеки засвідчила нездатність цих систем реально протистояти збройній агресії, анексії, війні тощо. Відповідно, зразки безпеки, які нам нав'язують з Європи, необхідно прискіпливо оцінити, а ті псевдореформатори, які поки що обіймають керівні посади у вищих органах державної влади і фактично знищують правоохоронну та безпекову систему, та й воєнну організацію держави загалом, мають зрозуміти безперспективність сліпого наслідування європейського шляху розвитку правоохоронних структур, зокрема у сфері забезпечення громадської безпеки [12, с. 179]. Масові заворушення в Німеччині 1 червня 2013 року (м. Кельн), 18–20 березня 2015 року (м. Франкфурт-на-Майні), під час яких було заарештовано близько 550 осіб, спалено 6 поліцейських автовок, 88 правоохоронців отримали поранення різної тяжкості, продемонстрували неефективність застосування застарілих методів забезпечення громадської безпеки, передусім нехтування профілактикою ліворадикальних та інших екстремістські налаштованих соціальних груп, під приводом забезпечення демократичного волевиявлення [4].

Аналогічною є ситуація з бездумною міграційною політикою, унаслідок якої Німеччина протягом 2013–2014 років «отримала» понад 1,5 млн осіб, серед яких чимало терористів та екстремістів. Таке становище зумовлює дестабілізацію Європи та зменшення її могутності, розквіту, а згодом – можливий розпад і занепад [12, с.180].

Україна має власний як позитивний, так і негативний досвід. Ми маємо як здобутки, так і помилки, усвідомлення та виправлення яких також є частиною нашого розвитку. Тому слід рухатися власним шляхом, ураховуючи помилки як власні, так і привнесені, у тому числі європейських держав. Застосування прогнозної та описових моделей під час моделювання масових порушень громадського порядку й громадської безпеки на кшталт тих подій, що відбувались у Донецьку, Луганську, Харкові, Одесі, можуть стати калькою подій в Ужгороді, Львові, Рівному, тому мають засвідчити, що жодна європейська країна не змогла, за умови збереження нинішнього підходу до забезпечення громадської безпеки, протистояти сепаратистам [11, с. 135].

Практика російської агресії проти України засвідчує, що заступництво можливе лише на словах та завдяки такому інструменту, як санкції (дипломатичні, політичні та фінансові). Натомість про конкретну військову допомогу, постачання реальної зброї, у тому числі летальної, надання допомоги не лише порадами, а безпосередньо кваліфікованим персоналом, приватними військовими корпораціями, які можуть надавати послуги у сфері воєнної безпеки за умови реальної небезпеки, не йдеться [11, с. 136].

Таким чином, вірус насильства вже настільки вкоринився у свідомості людини, що подолання будь-яких конфліктів відбуваються крізь призму насильства або демонстрації спроможності його застосування. Хочемо ми того чи ні, відповідає це політичній кон'юктурі чи ні, але нині Закон України про боротьбу з тероризмом не спроможний регулювати суспільні відносини у сфері громадської безпеки, пов'язані з діяльністю екстремістські налаштованих груп, які можуть бути використані агентами впливу для дестабілізації обстановки в країні, аж до повалення конституційного ладу [12, с. 182].

Вищезазначене дає змогу дійти важливого висновку: ціннісна дезорієнтація сучасного суспільства (і не лише українського) призводить до тероризації суспільства, коли методи тероризму стають не чимось екстраординарним, а буденною практикою вирішення будь-яких спорів та конфліктних ситуацій [1, с. 42].

Нині значно активізувалися добровольчі батальйони, які інколи вирішують чимало важливих питань оборонного значення, захищають національну незалежність і здійснюють заходи з охорони громадського порядку. Натомість, на наше переконання, держава була, є і буде найбільш ефективним суб'єктом забезпечення управління громадською безпекою, яка включає свідомий цілеспрямований керуючий вплив на об'єкт управління з метою досягнення цілей безпеки. Причому управління безпекою передбачає такі функції, як організація, планування, прогнозування, взаємодія, контроль. Для реалізації цього завдання окремого теоретичного розроблення потребує проблема державної безпекової політики, зокрема державної політики у сфері громадської безпеки, яка фактично є змістовним наповненням внутрішньої безпеки [12, с. 183].

Цікавим є звернення до аксіологічних проблем І. М. Сопілко, яка пропонує виділяти інформаційну

аксіологію. Екстраполюючи наукові положення дослідниці до нашого дослідження, зауважимо таке цінності не виникають самі по собі, оскільки в них є лише значущість і змістовність: вони передбачають вимоги, звернені до волі, відповідні цілі, а також надають змісту діяльності [10, с. 42].

Застосування аксіологічного підходу уможливує виділення кількох вимірів громадської безпеки:

1) *нормативна політика громадської безпеки* – визначена в керівному нормативно-правовому акті (Концепція державної політики у сфері громадської безпеки України), а також інших нормативно-правових актах України, що регулюють суспільні відносини у сфері громадської безпеки, система поглядів на громадську безпеку, репрезентовану через баланс цінностей особи, суспільства й держави, а також керівні ідеї, цілі, завдання, функції, принципи та методи забезпечення громадської безпеки як елемента державної політики національної безпеки;

2) *реальна політика громадської безпеки* – державна політика у сфері громадської безпеки, яка втілюється в реальному житті через ужиття комплексу передбачених законодавством заходів і спрямована на реалізацію національних цінностей;

3) *ідеальна політика громадської безпеки* – еталонна модель державної політики у сфері громадської безпеки, заснована на аксіологічному підході.

Таким чином, правопорядок як один із результатів громадської безпеки виступає цінністю-благом. Причому Віндельбанд порівнює правопорядок із мистецтвом, наукою і релігією, що надає першому нового значення і наперед визначає зовсім інші обрії пізнання, ніж просте зосередження на його охороні та дотриманні стану спокою [12, с. 185].

Висновки. Одним із шляхів недопущення остаточного знищення правоохоронної системи України, є звернення наукової уваги до практичних питань забезпечення громадської безпеки у сучасних умовах із використанням і залученням добровольчих батальйонів, а також місцевої міліції. Так само актуальним залишаються теоретичні питання розроблення формування методології державної політики громадської безпеки, ключовим компонентом якої має виступити аксіологічний елемент.

Основним напрямком формування безпекового середовища має стати формування цінностей у сфері громадської безпеки, кристалізація і легітимація яких стало б дороговказом для побудови оновленої системи громадської безпеки. Одним із керівних документів, в якому вони мають бути визначені повинна бути Доктрина громадської безпеки.

Список використаних джерел.

1. Басов А. В. Щодо визначення системи забезпечення громадської безпеки. Форум права. 2010. № 4. С. 42–47. URL: http://www.law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij_jurnal/2009/statji_n4_13_2009/Basov_26.pdf
2. Ліпкан В.А. Теорія національної безпеки : [підручник] К.: КНТ, 2009. 631 с.
3. Магда Е. Гибридная война: выжить и победить. Х.: Виват, 2015. 320 с.
4. Немировский Б. У Німеччині шукають відповідальних за безчинства у Франкфурті. Політика й суспільство. 2015. URL: <http://dw.com/uk/y-німеччині-шукають-відповідальних-за-безчинства-у-франкфурті/a-18324629>
5. Пихтін М. П. Адміністративно-правове забезпечення оптимізації функціонування внутрішніх військ МВС України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07; Відкритий міжнар. ун-т розвитку людини “Україна”. Київ, 2014. 40 с.
6. Про Основи національної безпеки України: Закон України від 19 черв. 2003 р. № 964-IV. Офіційний вісник України. 2003. № 29. С. 1433. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.
7. Про Стратегію національної безпеки України. Указ Президента України № 287/2015. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/105/2015>.
8. Ситник Г.П. Концептуальні засади забезпечення національної безпеки України : навч. посіб. К.: НАДУ, 2010. 208 с.
9. Современный философский словарь / под общ. ред. В. Е. Кемерова и Т. Х. Керимова. [4-е изд., испр. и доп.]. М.: Академ Проект, 2015. 823 с.
10. Сопілко І.М. Засади інформаційної аксіології в контексті формування державної інформаційної політики. Підприємництво, господарство і право. 2013. № 9. С.42-47. URL: https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/13360/1/pp_2013_4_28.pdf
11. Трофимович В. Російська агресія проти України як загроза світовій системі безпеки. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: Серія «Історичні науки». 2017. Вип. 26. С. 135-142. URL: https://histj.oa.edu.ua/assets/files/full/n26_17/21.pdf
12. Фатхутдінов В. Г. Громадська безпека з позицій аксіологічного підходу. Глобальна організація союзницького лідерства. 2015. № 2. С. 177-187. URL: <http://goal-int.org/gromadska-bezpeka-z-pozicij-aksiologichnogo-pidxodu/>.

References.

1. Basov, A.V. (2010), “Concerning the definition of public security system”, *Forum prava*, [Online], Vol. 4, available at: http://www.law.nau.edu.ua/images/Nauka/Naukovij_jurnal/2009/statji_n4_13_2009/Basov_26.pdf (Accessed 25 Feb 2020).

2. Lipkan, V.A. (2009), *Teoriya natsional'noyi bezpeky :pidruchnyk* [National Security Theory: textbook], CST, Kyiv, Ukraine.
3. Magda, E. (2015), *Hybrydnaya voyna: vyzhyt' y pobedyt'*. [Hybrid War: Survive and Win], Vivat, Kharkiv, Ukraine.
4. Nemirovsky, B. (2015), "Germany is looking for those responsible for the outrage in Frankfurt", *Politics and society*. [Online]. available at: dw.com/en/in-Germany-Search-Responsibility-In-Frankfurt/a-18324629 (Accessed 26 Feb 2020).
5. Pyhtin, M.P. (2014), "Administrative and legal support of optimization of functioning of internal troops of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine", Abstract of Ph.D. dissertation, Law, Open Intern. University of Human Development "Ukraine", Kyiv, Ukraine.
6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine "On Fundamentals of National Security of Ukraine", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15>. (Accessed 10 Feb 2020).
7. Decree of the President of Ukraine (2015), "On the National Security Strategy of Ukraine", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/105/2015> (Accessed 10 Feb 2020).
8. Sitnik, G.P. (2010), *Kontseptual'ni zasady zabezpechennya natsional'noyi bezpeky Ukrayiny : navch. posib* [Conceptual principles of national security of Ukraine: textbook]. NADU, Kyiv, Ukraine.
9. Kemerova, V.E. and Kerimov, T. Kh. (2015), *Sovremennyy fylosofskyy slovar'* [Contemporary philosophical dictionary], 4 rd ed, Academ project, Moscow; Business Book, Ekaterinburg, Russia.
10. Sopilko, I.M. (2013), "Fundamentals of Information Axiology in the Context of State Information Policy Formation", *Entrepreneurship, Economy and Law*, [Online], Vol. 9, available at: https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/13360/1/pp_2013_4_28.pdf (Accessed 26 Feb 2020).
11. Trofimovich, V. (2017), "Russian aggression against Ukraine as a threat to the world security system", *Scientific Notes of the National University of Ostroh Academy: Historical Sciences Series*, [Online], Vol. 26, available at: https://histj.oa.edu.ua/assets/files/full/n26_17/21.pdf (Accessed 25 Feb 2020).
12. Fathutdinov, V.G. (2015), "Public safety from the standpoint of axiological approach", *Hlobal'na orhanizatsiya soyuznyts'koho liderstva*, [Online], Vol. 2, available at: <http://goal-int.org/gromadska-bezpeka-z-pozicija-aksiologichnogo-pidxodu/> (Accessed 22 Feb 2020).

Стаття надійшла до редакції 31.03.2020 р.